

Ruokaosasto/Markkinayksikkö

Päivämäärä

21.10.2020

VN/23239/2020

Valtiovarainvaliokunnan *maatalousjaosto*
Eduskunta

Viite Lausuntopyyntö Maatalousjaosto 23.10.2020 / HE 146/2020 vp

Momentti 30.20.47: ruokaketjun kehittäminen (siirtomääräraha 3 v)

Talousarvioesityksessä momentille esitetään myönnettäväksi 3 669 000 euroa. Määrärahaa käytetään ruokapoliittisen selonteon tavoitteita tukevien kansallisten tai kansainvälisten toimenpiteiden rahoittamiseen. Määrärahalla tuetaan lisäksi luomualan ja lähiruoan kehittämisohjelmien mukaisia toimenpiteitä sekä luonnontuotealan kehittämistä. Lisäksi määrärahalla tuetaan ruokaketjun ja maatalouden markkinoita koskevia kehittämis- ja kokeiluhankkeita uusien innovaatioiden kehittämiseksi. Määrärahalla tuetaan myös hallitusohjelman tavoitteita ilmastoruokaohjelman valmistelusta ja toimeenpanosta sekä elintarvikesektorin kauppataseen parantamisesta mm. viennin edellytyksiä vahvistamalla.

Määrärahalla voidaan rahoittaa hankkeita, kilpailutettuja hankintoja tai suorahankintoja sekä kulutusmenoja, kuten palkkoja, palkkioita, selvityksiä, messuja ja seminaareja.

Luonnontuoteala

Maaseudun kehittämisohjelman (2014–2020) yritys- ja hanketuet antavat mahdollisuuksia myös luonnontuotealan kehittämiselle. Luonnontuotealaa sivuavia hankkeita kehittämisohjelmassa on lähes seitsemänkymmentä. Ohjelma mahdollistaa erilaisia tiedotus- ja yhteistyöhankkeita sekä mikro- ja pienyritysten yritysکوhtaisia kehittämistoimia. Luonnontuotealan valtakunnallista työtä koordinoidaan vuosina 2018-2021 maaseudun kehittämisohjelman rahoittamassa *Ruokasektorin koordinaatiohankkeessa*. Se kokoaa yhteen luonnontuotealan sekä luomu- ja lähiruokasektorin ja nivoo ne yhteen muun ruokasektorin kehittämisen kanssa.

Hyvänä satovuonna marjojen kotitalouspoiminta on noin 50 miljoonaa kiloa ja kaupallinen poiminta 20 miljoonaa kiloa. Vuosittain metsäsieniä poimitaan kotitalouksiin 5–10 miljoonaa kiloa ja myyntiin noin 1,5 miljoonaa kiloa. Yrttien kaupallinen talteenotto on kasvussa elintarvike-, hyvinvointi- ja kosmetiikkateollisuuden tuotteissa sekä ravitsemisalalla. Luonnontuotealalla toimii yli 200 sellaista yritystä, jotka harjoittavat luonnontuotteiden keruuta, viljelyä tai puoliviljelyä.

Luomuluonnontuotteet ovat tärkeä osa luonnontuotesektoriamme. Suomessa luonnontuotteet ja digitaalisuus ovat yhdistymässä ainutlaatuisella tavalla. Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut Metsäkeskuksen metsään.fi -järjestelmän kehittämistä sellaiseksi, että metsänomistajat voivat ilmoittaa luomualueitaan sen kautta. Luomukeruualueiden lisäämiseksi ministeriö myös rahoittaa Suomen metsäkeskuksen *Luomua metsäluonnosta* -viestintähanketta ajanjaksolla 6/2020 - 7/2022. Hankkeessa tuotetaan luomuserifioinnista viestintämateriaalia, toteutetaan monikanavainen viestintäkampanja sekä viestintätoimia kohderyhmille (kuten luonnontuote- ja metsäalan alan eri toimijat, metsänomistajat ja yritykset).

Arktiset Aromit ry toteuttaa eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 10/2019 -09/2021 *Luonnosta kestävästi ja vastuullisesti* -nimistä hanketta. Hankkeen tavoitteena on edistää alaan liittyvää yritystoimintaa, kannustaa luonnontuotteiden talteenottoon ja käyttöön, lisätä tietoisuutta luonnon ja luonnontuotteiden tarjoamista terveys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä lisätä toimialarajapinnat ylittävää yhteistyötä. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 200 000 euroa.

Lisäksi Arktiset Aromit ry toteuttaa eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 10/2020 - 09/2021 *Polku luonnontuotekehittäjäksi* –hanketta, jolla pyritään edistämään luonnontuotealan keskiasteen koulutusta. Hankkeessa mm. kartoitetaan oppilaitosten kiinnostus opetuksen järjestämiseen, luodaan alan erityistarpeet huomioivia koulutussisältöjä sekä oppilaitoksille yhteinen alusta alan oppimateriaaleille. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 50 000 euroa.

Pro Pakuri ry toteuttaa eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 06/2019 -9/2021 *Erikoissienten tuotannon ja arvoketjun kehittäminen* -nimistä hanketta. Hankkeen tavoitteena on edistää erikoissieniin kuten pakuri- ja lakkakääpään liittyvää liiketoimintaa muun muassa tuottamalla opasaineistoa, kouluttamalla metsänomistajia ja tiedottamalla alan tutkimustuloksista. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 50 000 euroa.

Luomualan kehittäminen

Hallitusohjelman mukaan ”Lisätään kotimaisten luomutuotteiden osuutta ruuantuotannossa, elintarvikejalostuksessa, kotimaan kulutuksessa ja viennissä”. Hallituksen luomualan kehittämisohjelma on voimassa vuoden 2020 loppuun asti. Luomuohjelman tavoitteena on lisätä luomutuotantoa, monipuolistaa luomuelintarvikkeiden valikoimaa ja parantaa luomun saatavuutta sekä kaupan että ammattikeittiöiden kautta. Uusi luomustrategia on parhaillaan valmisteilla yhteistyössä luomualan toimijoiden kanssa.

Nykyisestä ohjelmasta teetettiin ulkopuolinen laadullinen arviointi. Sen mukaan luomualan kehittämisohjelman kaltaiselle ohjelmalle on tarvetta myös jatkossa ja ohjelmalla olisi oltava oma budjetti. Arvioinnin mukaan kuluttajatietoisuutta tulisi edelleen nostaa viestinnän ja kampanjoiden avulla. Luomun käyttöä ammattikeittiöissä lisäisi luomun näkyminen kaupunkien ja kuntien ruokastrategioissa. Luomualan koulutus, tutkimus ja kehittämistoiminta ovat jääneet liian vähälle huomiolle luomualan kehittämisohjelmassa. Luomututkimuksen resurssien vahvistaminen ja tutkimustiedon saattaminen käytäntöä palvelemaan tehostaisivat luomutuotantoa. Luomutuottajien yhteistyön ja uusien logistiikkaratkaisujen avulla elintarvikejalostajien toiveet luomuraaka-aineen jatkuvasta ja tasaisesta saatavuudesta voitaisiin täyttää. Luomualan onnistuneita esimerkkejä pitäisi nostaa esille, sillä tämä kannustaisi luomutuotantoon siirtymistä ja lisäisi luomutuotteiden menekkiä. Arvioinnin mukaan luomuvälön ohjeistusta pitäisi kehittää niin, ettei se jätä liikaa tulkinnanvaraa välön toteuttajille.

Vuoden 2021 momentin määrärahoja on suunniteltu käytettäväksi edelleen erityisesti arvioinnin esiin nostamiin asioihin. Nämä asiat huomioidaan valmistelussa olevassa uudessa luomustrategiassa. Ammattikeittiöiden luomun käytön lisäämiselle tukea antaa äskettäin hyväksytty kansallinen julkisten hankintojen strategia, jonka tavoitteena on, että julkisissa ammattikeittiöissä luomun osuus olisi 25 % vuonna 2030.

EU:n maatalouspolitiikan uudistuksessa ja EU:n Pelloilta pöytään -strategiassa ympäristö- ja ilmastoasiat ovat keskiössä. Luomutuotannon periaatteet sopivat hyvin yhteen ympäristö- ja ilmastotoimien kanssa. Pelloilta pöytään –strategian tavoitteena on nostaa EU:n luomutuotanto 25 %:iin viljelyalasta vuoteen 2030 mennessä. EU-komissio valmistelee luomun toimintaohjelmaa.

Luomuohjelman toteuttamiseen ei ole käytettävissä erillismäärärahaa.

Luomuinstituutti

Luomuinstituutin rahoitus sisältyy Luonnonvarakeskuksen toimintamenot -momentille 30.01.05.

Lähiuoka

Lähiuokaohjelmaa on toteutettu kevästä 2013 lähtien, jolloin se ja lähiuokasektorin tavoitteet vuoteen 2020 asti hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Ohjelman toimeenpanosta on tehty ulkopuolinen arviointi vuosina 2015 ja 2018. Arviointien mukaan ohjelman tavoitteet lähiuokatuotannon ja jalostusarvon lisäämisestä, lähiuuan edistämisestä osana julkisia elintarvikehankintoja, erilaisten markkinointikanavien lisääminen sekä lainsäädännön selkeyttäminen ovat edelleen perusteltuja, eikä niihin kaivattu muutoksia. Arvioinnin perusteella lähiuokaohjelmaa päivitetään siten, että se annetaan uutena Valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuonna 2020.

Lähiuokaohjelman toteuttamiseen ei ole käytettävissä erillismäärärahaa, vaan ohjelmaa toteutetaan erityisesti maaseutuohjelman alueellisin varoin. Momentilta 30.20.47 rahoitetaan erityisesti ohjelmaa tukevia, ja kaikkien toimijoiden käytössä olevia lähiuuan tilastoja, selvityksiä, tiedottamista jne.

Luomu- ja lähiuoka sekä julkiset hankinnat

Maa- ja metsätalousministeriöön palkattu määräaikainen (2019-2022) hankintalähettiläs tukee sekä hallitusohjelman että luomu- ja lähiuokaohjelmien tavoitteita luomu- ja lähiuuan lisäämiseksi julkisissa elintarvikehankinnoissa. Hankintalähettilään tehtävänä on muun muassa neuvoa ja opastaa toimijoita vastuullisten elintarvikekriteerien käytössä tarjouskilpailuissa.

Valtioneuvosto on 10.9.2020 hyväksynyt periaatepäätöksen valtioneuvoston yhteisestä julkisten hankintojen strategiasta. Strategian yhtenä tavoitteena on lisätä vastuullisesti ja kestävästi tuotettujen raaka-aineiden ja palvelujen käyttöä julkisissa ruokahankinnoissa. Hankinnoissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti kotimaisten raaka-aineiden käyttöön ruokapalveluissa. Linjauksessa kannustetaan lisäämään lähi- ja luomuruuan sekä kalan osuutta julkisissa elintarvikehankinnoissa.

Periaatepäätöksen liittyen Motiva päivittää vuoden 2020 loppuun mennessä maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta oppaan vastuullisista elintarvikehankinnoista. Opas tulee ottamaan aikaisempaa paremmin huomioon vaatimukset kestävästä kehityksestä sekä vastuullisuudesta ja ohjaa julkisia toimijoita eri elintarvikeryhmien hankintakriteerien käyttöön.

Maa- ja metsätalousministeriön johdolla on aloitettu oppaan laadinta ruokapalveluiden vastuulliseen ja kestäväan hankintaan. Opas on tarkoitettu palvelun tilaajille (esimerkiksi kunnille, kuntayhtymille ja sairaanhoitopiireille), sekä kunnille oman toimintansa kuvaamiseen. Maa- ja metsätalousministeriö tuottaa oppaan asiantuntijaryhmän kanssa. Oppaan kokoajina ja kirjoittajina toimivat Savon koulutuskuntayhtymän EkoCentria ja JU-Ha Consulting Oy. Hankintaopas valmistuu syksyllä 2021.

Ruoka Akatemia

Työtehoseura toteuttaa eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 04/2019 -12/2021 *Ruoka Akatemia* -nimistä hanketta. Ruoka Akatemian tavoitteena on lisätä suomalaisten päättäjien ja vaikuttajien ymmärrystä suomalaisesta ruokajärjestelmästä sekä luoda uudenlaista vuorovaikutusta. Ruoka Akatemian suojelijana on tasavallan presidentti Sauli Niinistö. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 199 933 euroa.

Seuraavan Ruoka Akatemian pääteemoina ovat uudet teknologiat ja digitaalisuus suomalaisessa ruokajärjestelmässä. Koronaepidemian aiheuttamasta poikkeustilanteesta johtuen seuraavan seminaarin ja kenttäjakson järjestäminen ovat siirtyneet myöhempään ajankohtaan keväälle 2021.

Ruoka Akatemian ensimmäisessä seminaarissa syksyllä 2019 laadittiin osallistujien kesken yhteinen julkilausuma: Yhteistyöllä Suomeen kestävä ruokajärjestelmä.

Vuoden 2020 määrärahalisäysten käyttö

Vuoden 2020 budjettiin sisältyi kolme hallitusohjelmalisäystä. Eduskunnan määrärahalisäys vuodelle 2020 on käsitelty kohdassa luonnontuotteet. Ohessa alla tiivis kuvaus hallitusohjelmalisäysten käytöstä:

- Elintarvikevienti (HO 2019), 1,0 milj. euroa. Määräraha on ohjattu Business Finlandin hallinnoimaan Food from Finland –ohjelman toteuttamiseen.
- Markkinatoimenpiteet, julkiset hankinnat, nimisuojuustuotteet, brändityö (HO 2019), 0,3 milj. euroa. Määrärahaa on käytetty erityisesti hankintalähtötilään ja periaatepäätöksen mukaiseen työhön ml. oppaiden valmistelu, koulutus-, ja muita tilaisuuksia sekä viestintää vastuullisista elintarvikehankinnoista (kts. myös edellinen otsikko) sekä tilattu Lukelta taustaselvitys hankintakriteerien päivitystyöhön. Määrärahaa on myös ohjattu Ruokaviraston hankehakuun.
- Ravitsemus, kouluruoka (HO 2019), 0,3 milj. euroa. Määräraha on ohjattu Ruokaviraston kesällä 2020 avattuun ruokaketjun hankehakuun, jossa oli seuraavat painopisteet: ”Selvitys ja pilottielintarviketurvallisuusvalvonnan ja –neuvonnan laajentamisesta kattamaan ruoan ravitsemuksellisia sisältöjä ja elintarvikejätteen seuranta tarjoilupaikoissa”, ”Ruokakasvatuksen toimintamallien jalkauttaminen ja niiden seuranta” ja ”Ruokakasvatus ja kouluruokailu osaksi opetussuunnitelmien jalkauttamista”. Hankehaussa oli myös painopiste: ”Vastuulliset Ruokapalvelut -kehitysohjelma”, jonka kautta etsitään laatijaa ja toteuttajaa julkisia ruokapalveluita tuottaville ruokapalvelutoimijoille tarkoitettuun valtakunnalliseen vastuullisten ruokapalveluiden kehitysohjelmaan.

Hakemusten käsittely on käynnissä. Tavoitteena on rahoittaa monivuotisia hankkeita, joihin vuosina 2021-2022 tullaan sitomaan HO:n mukaisesti momentille osoitettavia määrärahoja.